

Scientific Journal Quarterly of Middle East Studies

Vol 33. No 1. Spring 2025

Received date: 2025.05.17

Acceptance date: 2025.07.21

مرکز پژوهش‌های علمی و
مطالعات استراتژیک خاورمیانه

Home page: www.cmess.sinaweb.net
DOR: 20.1001.1.15601986.1404.32.1.3.0

Qatar's Diplomacy in the Israel-Palestine Conflict, Emphasizing the 2023 Gaza War

Mahmoud Ghafouri¹, Mehdi Abbaszadeh Fathabadi², Maryam Paryad³

Abstract

In recent years, Qatar has been seeking to play a serious and distinctive role in the field of soft power in the regional arena compared to other countries in the Middle East. One of the areas in which Qatar plays a role in the field of soft power is diplomacy, especially mediation diplomacy. This country plays a role as a mediator in regional conflicts and has been able to ensure its security and stability while playing an active role in regional issues, especially the Israel-Palestine issue. Qatar is undoubtedly at the heart of efforts for mediation and humanitarian aid in the Gaza War 2023. The main question of the research is what is Qatar's diplomacy like in the Israel-Palestine conflict, especially in the Gaza War 2023? This research, using the descriptive-analytical method and the theoretical basis of Niche diplomacy, seeks to better understand the role and impact of the country in this conflict by examining Qatar's mediation and humanitarian aid to Gaza. Findings of this study show that Qatar, using a combination of diplomatic and economic tools, has been able to play a significant role in the Israeli-Palestinian conflict, especially the 2023 Gaza War. This role includes mediation between the parties involved and activity in providing humanitarian aid to Gaza.

Keywords: Diplomacy, Qatar, Israel, Palestine, Gaza war 2023.

1 - Associated Professor of International Relations, Department of Political Science, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

2 - Associated Professor of International Relations, Department of Political Science, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

3 - Master's Student in International Relations, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

مرکز پژوهش‌های علمی و
مطالعات استراتژیک خاورمیانه

فصلنامه علمی مطالعات خاورمیانه

سال ۳۲، شماره ۱، پیاپی (۱۱۹)، بهار ۱۴۰۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۳۰

Home page: www.cmess.sinaweb.net

DOR: ۲۰.۱۰۰۱.۱.۱۵۶۰۱۹۸۶.۱۴۰۴.۳۲.۱.۳۰

نوع مقاله: پژوهشی

دیپلماسی قطر در منازعه اسرائیل-فلسطین با تاکید بر جنگ غزه ۲۰۲۳

محمود غفوری^۱، مهدی عباس‌زاده فتح‌آبادی^۲، مریم پاریاد^۳

چکیده

قطر در چند سال اخیر در عرصه منطقه‌ای در پی ایفای نقشی جدی و متمایز در حوزه قدرت نرم نسبت به سایر کشورهای منطقه خاورمیانه بوده است. یکی از موارد نقش‌آفرینی قطر در عرصه قدرت نرم، دیپلماسی به‌ویژه دیپلماسی میانجی‌گری می‌باشد. این کشور به‌عنوان میانجی در مناقشه‌های منطقه‌ای ایفای نقش می‌کند و توانسته است ضمن تضمین امنیت و ثبات خود، به ایفای نقش فعال در مسائل منطقه‌ای به‌ویژه مسئله اسرائیل-فلسطین بپردازد. بی‌تردید قطر در قلب تلاش‌ها برای میانجی‌گری و کمک‌های انسان‌دوستانه در جنگ غزه ۲۰۲۳ قرار دارد. سوال اصلی پژوهش این است که دیپلماسی قطر در منازعه اسرائیل-فلسطین، به‌ویژه در جنگ غزه ۲۰۲۳، چگونه است؟ این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و مبنای نظری دیپلماسی نیچه‌ای با بررسی میانجی‌گری قطر و کمک‌های بشردوستانه به غزه، به دنبال درک بهتری از نقش و تأثیر این کشور در این منازعه است. یافته‌های این پژوهش نشان دهد که قطر با استفاده از ترکیبی از ابزارهای دیپلماتیک و اقتصادی توانسته است نقش قابل توجهی در منازعه اسرائیل-فلسطین به‌ویژه جنگ غزه ۲۰۲۳ ایفا کند. این نقش شامل میانجی‌گری بین طرفین درگیر و فعالیت در ارائه کمک‌های بشردوستانه به غزه می‌باشد.

واژگان کلیدی: دیپلماسی، قطر، اسرائیل، فلسطین، جنگ غزه ۲۰۲۳.

ghafouri@uk.ac.ir

۱ - دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

abbaszadeh@uk.ac.ir

۲ - (نویسنده مسئول) دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

۳ - دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و الهیات، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.
m.paryad@uk.ac.ir

مقدمه

قطر در چند سال اخیر در عرصه منطقه‌ای در پی ایفای نقشی جدی و متمایز در حوزه قدرت نرم نسبت به سایر کشورهای منطقه خاورمیانه بوده است. در بررسی آنچه در سال‌های اخیر در جهان عرب می‌گذرد نمی‌توان به سادگی از نقش شبه جزیره کوچک قطر در حاشیه جنوبی خلیج فارس گذشت. قطر به گونه‌ای در عرصه دیپلماسی و سیاست خارجی نقش‌آفرینی می‌کند که اگر اغراق‌آمیز نباشد بنا به نظری باید گفت واقعا همه راه‌ها در سال‌های اخیر به دوحه ختم می‌شوند (شادمانی، ۱۳۹۹: ۸۷). از نظر دولتمردان قطری، قطر برای اینکه بتواند در سطح جامعه بین‌الملل مطرح شود و جایگاه مثبتی در نظام بین‌الملل داشته باشد، باید تلاش خود را روی منابعی متمرکز کند که برای این کشور تولید قدرت نرم کند (Qatar Statistics Authority, December 2020). قطر در صدد است با ایفای نقش مؤثر در قامت نقش فردی و در قالب میانجی با احیای نفوذ خود در منطقه و شکل دادن به آینده خاورمیانه نقشی متناسب با یک قدرت بزرگ منطقه‌ای یابد (عبدخدایی و تبریزی، ۱۳۹۴: ۱۸۱). در واقع انگیزه‌های قطر برای سیاست خارجی واسطه جویانه‌اش ذیل حفظ امنیت و ثبات خود در منطقه‌ای با جغرافیای پرتنش، تمایل به گسترش نفوذ خود به عنوان بازیگر منطقه‌ای به خصوص در برابر عربستان سعودی و اهرم نفوذ در جامعه بین‌الملل می‌باشد (سروش و همکاران، ۱۴۰۰: ۲).

قطر تلاش می‌کند با استفاده از دیپلماسی بین‌الملل گرایانه و فعال، نقش مؤثری را در میانجیگری تحولات منطقه به‌ویژه در رابطه با مسئله اسرائیل-فلسطین بازی کند. قطر از زمان شروع جنگ غزه در اکتبر ۲۰۲۳ به‌عنوان میانجی بین حماس و اسرائیل نقشی اساسی ایفا کرده است. میانجیگری قطر در آزادی گروگان‌های اسرائیلی در نوامبر ۲۰۲۳، توجه ویژه‌ای را به روابط قطر و فلسطین و نفوذ قطر بر حماس جلب کرده است. پس از آزادی گروگان‌ها که منجر به آتش‌بس هفت روزه شد، متعاقباً دوحه در ژانویه ۲۰۲۴ با هماهنگی فرانسه برای ارسال داروهای حیاتی برای برخی از اسرای باقی مانده اسرائیلی در ازای کمک‌های بشردوستانه برای غیر نظامیان غزه پیشرفت دیگری را تسهیل کرد (Aras & Ansari, 2024: 1458). پیشنهاد آتش‌بس چند مرحله‌ای، با هدف کاهش تنش و ایجاد زمینه برای حل منازعه غزه، در سال ۲۰۲۴ با میانجی‌گری ایالات متحده، مصر و قطر تدوین شد (Washington Post, 31 May 2024). این طرح شامل آتش‌بس اولیه شش هفته‌ای، تبادل گروگان‌ها و خروج نیروهای اسرائیلی از غزه، همراه با برنامه بازسازی ۳ تا ۵ ساله بود. این پیشنهاد در ابتدا توسط حماس پذیرفته و از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد (قطعنامه ۲۷۳۵) حمایت شد. با این حال، اجرای آن با

مشکلاتی روبه‌رو شد. اجرای توافق با اتهامات متقابل نقض آتش‌بس همراه بود. اسرائیل متهم به کشتار فلسطینی‌ها و ممانعت از کمک‌رسانی شد، در حالی که حماس به تاخیر در ارائه اسامی گروگان‌ها متهم گردید.

در این میان، قطر نقش محوری در دیپلماسی و تلاش‌های میانجی‌گرانه ایفا نمود. این کشور، با بهره‌گیری از روابط خود با طرفین درگیر و همچنین اعتماد جامعه بین‌المللی، به طور مستمر در جهت تسهیل مذاکرات، رفع اختلافات و تضمین اجرای مفاد توافق‌ها به‌ویژه توافق آتش‌بس ژانویه ۲۰۲۵ تلاش نمود. تعلیق آزادی گروگان‌ها توسط حماس در فوریه ۲۰۲۵ و واکنش‌های متعاقب آن، نشان‌دهنده شکنندگی توافق بود، اما قطر با تداوم رایزنی‌ها و ارائه پیشنهادات سازنده، سعی در حفظ روند صلح داشت. با این حال، آزادی برخی از گروگان‌ها و تبادل اجساد صورت گرفت. در نهایت، با رد پیشنهاد تمديد آتش‌بس توسط حماس و توقف ورود کمک‌ها به غزه توسط اسرائیل، روند صلح به بن‌بست رسید. پژوهش حاضر به دنبال بررسی دیپلماسی قطر در منازعه اسرائیل-فلسطین با تاکید بر جنگ اکتبر ۲۰۲۳ می‌باشد. سوال اصلی پژوهش این است که دیپلماسی قطر در منازعه اسرائیل-فلسطین با تاکید بر جنگ غزه ۲۰۲۳ چگونه است؟

پیشینه پژوهش

ابتدا به منابع خارجی و سپس به منابع فارسی نوشته شده در مورد موضوع می‌پردازیم: مقاله «اولویت‌ها و چالش‌های دیپلماسی بشردوستانه قطر» از سلطان برکت (۲۰۱۹) نقش قطر در دیپلماسی بشردوستانه را تحلیل می‌کند. نویسنده معتقد است که دیپلماسی بشردوستانه یک مفهوم قدرتمند برای درک منازعات چند وجهی و پیچیده قطر و واکنش بشردوستانه است. مقاله «میانجی‌گری قطر: از دیپلماسی نرم تا سیاست خارجی» از میرداف القاشوطی (۲۰۲۱) به بررسی اینکه چگونه قطر از طریق میانجی‌گری عنوان فعلی خود را به‌عنوان «شریک قابل اعتماد» به دست آورده می‌پردازد. مقاله نشان می‌دهد که قطر تلاش‌های دیپلماتیک را با اصول سازمان ملل متحد و قوانین بین‌المللی منطبق می‌کند و از ابزارها و پتانسیل‌هایی استفاده می‌کند که باعث شده قطر به‌عنوان یک میانجی موفق به رسمیت شناخته شود. در مقاله «ایستادن مثل سزار؟ صدای تزلزل‌ناپذیر قطر برای فلسطین در سازمان ملل» بولنت ارس و ماجد انصاری (۲۰۲۴) به بررسی پیچیدگی‌های سیاست قطر در قبال فلسطین می‌پردازند و بر نقش چند جانبه دوحه به‌عنوان میانجی، حل‌کننده مشکلات، ارائه‌دهنده کمک‌های بشردوستانه و نماینده مسئله فلسطین در سازمان ملل تاکید می‌کنند.

از منابع فارسی نیز می‌توان به این موارد اشاره کرد: کتاب «ارزیابی قدرت نرم قطر» از حسین اصغری ثانی (۱۳۹۲) در پی خلق این پرسش است که چرا کشور کوچک و جدیدالتأسیس قطر با منابع بسیار محدود و با تکیه بر منابع اقتصادی، می‌تواند تصویری نیکو و چند برابر از خود را نشان دهد، اما بسیاری از کشورهای بزرگ با منابع سرشار نرم‌افزارانه، نتوانسته‌اند جایگاهی درخور و شأن تاریخ، تمدن و فرهنگ خود داشته باشند. مقاله «تطور دیپلماسی در قطر از بی‌طرفی محافظه‌کارانه تا نفوذ هوشمند» از بهنام سرخیل (۱۳۹۵) به بررسی الزامات رفتاری راهکارها و بایسته‌های دیپلماسی نوین دولت قطر می‌پردازد. این مقاله نشان می‌دهد که قطر حوزه‌های جدید دیپلماسی مانند دیپلماسی اقتصادی، رسانه‌ای، آموزشی و یا میانجی‌گری را مورد توجه قرار داده است. عبدخدایی و تبریزی (۱۳۹۴) نیز در مقاله «بررسی نقش قطر در مسئله فلسطین بعد از تحولات منطقه ۲۰۱۱» عمدتاً بر موضوع رابطه قطر با گروه‌های مختلف فلسطینی به‌ویژه حماس و کمک‌های مالی و سرمایه‌گذاری قطر در تمرکز می‌کنند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود پژوهش‌های انجام شده به طرح کلیاتی در خصوص دیپلماسی دولت قطر پرداخته و نهایتاً موضوع دیپلماسی میانجی‌گری به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های دیپلماسی این کشور طرح گردیده است، اما پژوهش مورد نظر به طور خاص به بحران غزه ۲۰۲۳ تمرکز داشته و اقدامات دیپلماتیک دولت قطر به‌عنوان یکی از بازیگران فعال و مؤثر در این بحران مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. لذا پژوهش حاضر از لحاظ موضوعی دارای نوآوری می‌باشد.

چارچوب نظری؛ دیپلماسی نیچه‌ای دولت‌های کوچک

داستان روابط بین‌الملل به تعبیر جان مرشایمر، داستان روابط قدرت‌های بزرگ و رقابت‌ها و دسیسه‌های آنها بوده است (Mearsheimer, 2001: 5). صاحب‌نظران روابط بین‌الملل مدت‌ها قدرت را در چارچوب روابط قدرت ۵ بازیگر اصلی روابط بین‌الملل می‌دیدند. کنث والتز، یکی از چهره‌های برجسته چنین خط فکری است که معتقد است: «تئوری یا داستان سیاست بین‌الملل توسط قدرت‌های بزرگ هر دوره نوشته می‌شود» (Waltz, 1979: 72)، اما واقعیت این است که دولت‌های کوچک^۱ به نحو فزاینده‌ای در سیاست بین‌الملل به بازیگران مهم و تأثیرگذار تبدیل می‌شوند. مطالعه دیپلماسی کشورهای کوچک به‌عنوان پروژه‌ای مهیج و متنوع به طور فزاینده‌ای مورد توجه قرار گرفته است. طی دوران جنگ سرد این دولت‌ها که معروف به دولت‌های لی‌لی‌پوتی بودند، به وسیله دولت‌های بزرگ و قوی کنترل

می‌شدند. بخش عمده‌ای از ادبیات روابط بین‌الملل پیش از دهه ۱۹۹۰ تمایل به تمرکز بر دولت‌هایی با جمعیت ۱۰ تا ۱۵ میلیون نفر داشت. طبقه‌بندی دولت‌ها به دولت‌ها یا قدرت‌های بزرگ، دولت‌ها یا قدرت‌های متوسط یا میانه و دولت‌ها یا قدرت‌های کوچک، حاصل این نگرش بود و زمانی که دولت‌هایی با جمعیت بین یک تا یک و نیم میلیون نفر مورد نظر بود، اغلب از اصطلاح «دولت‌های ذره‌بینی» استفاده می‌شد (حیدری فرد، ۱۳۹۸: ۸).

قرن ۲۱ طیف بسیار گسترده‌تری از گزینه‌ها برای کشورهای کوچک، برجسته شد. از این رو دولت‌های کوچک که همواره به‌عنوان بازیگرانی آسیب‌پذیر در نظام بین‌الملل به حساب می‌آمدند، اکنون اما قادر هستند در برخی زمان‌ها بر دیدگاه منحصربه‌فرد خود در سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی برای تأثیرگذاری قابل توجه در سیاست‌های منطقه‌ای و جهانی سرمایه‌گذاری و پافشاری کنند. ابتکارات دیپلماتیک برخی دولت‌ها چشمگیر است و دیگر تصویر دولت‌های کوچک منزوی در مورد این دولت‌ها درخور و مناسب نیست. در این بین قطر نمونه‌ای از حرکت از یک دولت کوچک از آسیب‌پذیری به انعطاف‌پذیری است. این کشور حتی فراتر از یک دولت کوچک واکنش‌پذیر با به کارگیری «دیپلماسی نیچه‌ای»^۱ می‌تواند اعتبار و پرستیژ خود را در عرصه بین‌المللی ارتقاء دهد، تبدیل شده است (Al-Tamimi et al., 2023). برای اولین بار گرت ایوانز^۲ در زمانی که وزیر امور خارجه کشوری با قدرت متوسط یعنی استرالیا بود (۱۹۸۳-۱۹۹۶)، واژه دیپلماسی نیچه‌ای را به کار برد. او در به کارگیری این نوع دیپلماسی پیشنهاد می‌کند که: «متمرکز کردن منابع روی حوزه‌های خاص، نسبت به توزیع همان منابع در تمام سطوح، بهتر می‌تواند به نتایج ارزشمند و سودمند منجر شود. دیپلماسی نیچه‌ای استراتژی مناسبی است برای کشورهای متوسط و کوچک که با تمرکز بر روی منابع خاص و تولید منحصربه‌فرد در آن زمینه نتایج بهتری بگیرند (هنریکسون، ۱۳۸۹: ۱۴۱-۱۴۷). به عبارت دیگر دیپلماسی نیچه‌ای یعنی: «هدف‌گیری منابع در حوزه‌های خاص که بازگشت‌پذیری آن، ارزش داشته باشد» (Ungerer, 2007: 548). دیپلماسی نیچه‌ای به کشورهای کوچک این فرصت را می‌دهد که با تمرکز بر منابع نرم‌افزاری در حوزه‌های خاص به تولید برندهای ملی دست یابند. در چند دهه اخیر با پررنگ شدن مباحث مربوط به قدرت نرم، عوامل بیشتری مانند فرهنگ، هنر، ورزش، تکنولوژی، اقتصاد، رسانه، میانجی‌گری و غیره به سازنده‌های قدرت افزوده شده‌اند.

1 - Niche Diplomacy

2 - Gareth Evans

آنچه باعث شده تا دولت قطر از این نوع دیپلماسی استفاده کند، ارزیابی درونی این کشور از خود و درک تحولات نظام بین‌الملل است. دولتمردان قطر به خوبی درک کردند که قدرت و ژئوپلیتیک این کشور به آن اجازه درگیر شدن در مناسبات و سیاست‌های بین‌المللی را نمی‌دهد و این امر انرژی آن را به هدر می‌دهد. لذا قطر برای اینکه بتواند در سطح جامعه بین‌الملل مطرح شود و جایگاه مثبتی در نظام بین‌الملل داشته باشد، باید تلاش خود را روی منابعی متمرکز کند که برای این کشور تولید برند کند. دولت قطر در این زمینه پس از کشف و شناسایی قابلیت‌ها و توانمندی‌های خود در موارد و زمینه‌های خاص که در آن مزیت دارد، به سرمایه‌گذاری در قدرت نرم خود پرداخته تا جایگاه خود را در عرصه روابط بین‌الملل بالا ببرد و با ارائه برند ملی و تصویرسازی مطلوب از خود، اقتدار و نفوذ خود را در سطح منطقه‌ای و حتی جهانی گسترش دهد. نای معتقد است: «قطر به دنبال دیپلماسی نیچ‌های بر اساس میانجی‌گری بین غرب و جریان ناسیونالیستی عرب است تا با استفاده از منابع مالی قابل توجه مقدمات این امر را فراهم سازد» (Cooper and Momani, 2011: 118). سارا پولیام معتقد است سیاست خارجی قطر حول تمایل این رژیم برای تصویرسازی مثبت بین‌المللی شکل گرفته و هدف بسیاری از رفتارهای این کشور در عرصه خارجی تصویرسازی در عرصه بین‌المللی است (Pulliam, 2013).

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با هدف بررسی دیپلماسی دولت قطر در منازعه اسرائیل-فلسطین و با تاکید بر دیپلماسی این کشور در بحران غزه (۲۰۲۳)، از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بهره می‌گیرد. این پژوهش با استفاده از رویکرد کیفی و ترکیب روش توصیفی و تحلیلی به جمع‌آوری داده‌ها در قالب دیپلماسی میانجی‌گری و کمک‌های بشردوستانه دولت قطر در بحران مذکور از طریق شناسایی و تحلیل موارد مختلف می‌پردازد.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در این قسمت ابتدا به موضوع دیپلماسی و سیاست خارجی قطر در سطح کلان، بعد از آن به دیپلماسی قطر در منازعه اسرائیل-فلسطین و سپس به طور خاص به دیپلماسی قطر در قبال بحران غزه ۲۰۲۳ می‌پردازیم.

۱- دیپلماسی و سیاست خارجی قطر

سیاست خارجی قطر را باید بر اساس مبانی سیاست خارجی دولت‌های کوچک مورد ارزیابی قرار داد. جمعیت اندک، وسعت کم سرزمین و حاکمیت وابسته از ویژگی‌های این دولت‌ها است (طالبی آرانی، ۱۳۹۲: ۴). دولت‌های کوچک به دو صورت تلاش می‌کنند تا در صحنه بین‌المللی ظاهر شوند: یکی از طریق کیفیت بالای داخلی در زمینه‌هایی مانند دانش، نوآوری، مهارت‌های دیپلماتیک، ائتلاف‌سازی و رهبری و دوم از طریق تصویرسازی مثبت در عرصه بین‌المللی بر اساس مواضع بی‌طرفانه و پرستیژ آنها در بین کشورهای نظام بین‌الملل (Thorhallsson, 2012: 135). قطر در دو دهه اخیر در بین تمامی دولت‌های کوچک از بالاترین سطح ابتکارات سیاست خارجی برخوردار بوده که عمدتاً بر مبنای منابع نرم‌افزاری بر اساس دیپلماسی نیچه‌ای^۱ می‌باشد (Scheldrup, 2014: 11). به عبارت دیگر مطابق دیپلماسی نیچه‌ای، دولت قطر توانمندی خود را در عرصه سیاست خارجی و دیپلماسی بر مبنای قدرت نرم قرار داده است، چرا که در زمینه قدرت سخت دارای توانمندی و قابلیت چندانی نمی‌باشد.

سیاست خارجی قطر به گونه‌ای است که هم‌زمان با کشورهای مختلف روابط سیاسی و اقتصادی دارد و برای این سیاست خود نیز توجیهاتی دارد. تا قبل از به قدرت رسیدن شیخ حمد بن خلیفه آل ثانی، سیاست‌های قطر عمدتاً به دلیل حضور پر قدرت عربستان، زیر سایه سعودی‌ها و وابسته به آنها بود، اما چند عامل باعث شد تا شاهد تغییر در دیپلماسی و سیاست خارجی قطر باشیم:

الف) به قدرت رسیدن شیخ حمد بن خلیفه آل ثانی و وزیر خارجه او: بدون تردید سیاست خارجی جدید قطر از زمان روی کار آمدن شیخ حمد بن خلیفه، امیر سابق قطر و شیخ حمد بن جاسم بن جبر آل ثانی، وزیر امور خارجه او، شاهد تغییرات و تحولات اساسی و ریشه‌ای شد (Al-Tamimi, et al., 2023: 5).

ب) شبکه الجزیره: دومین عامل قدرت یافتن قطر و مطرح شدن قدرت این کشور را باید در شبکه تلویزیونی الجزیره و نقشی که این شبکه ایفا کرد جستجو کرد؛ به‌ویژه آنکه این شبکه زمانی راه‌اندازی شد که هیچ شبکه فعالی در عرصه جهان عرب مشغول اطلاع‌رسانی نبود و رسانه‌های عربی در حال افول و رکود بودند (Al- Tamimi, et al., 2023: 84).

پ) شکاف در رهبری جهان عرب: یکی دیگر از عوامل مؤثر در تقویت نقش قطر در عرصه بین‌الملل بدون شک ایجاد شکاف در رهبری جهان عرب بود. در این زمان به دلیل کم‌رنگ شدن نقش کشورهای همچون مصر، عربستان و سوریه در عرصه منطقه‌ای، قطر فرصت بی‌بدیلی برای ایفای نقش پررنگ‌تر در عرصه منطقه‌ای پیدا کرد و از این فرصت نیز نهایت بهره‌برداری را به عمل آورد (Al-Tamimi, et al., 2023: 15).

ت) تعامل قطر با بازیگران دولتی و غیر دولتی مانند آمریکا، اسرائیل و اخوان المسلمین: در خصوص روابط قطر با آمریکا باید گفت که این روابط تا حدی متمایز و بی‌همتا است که پا را از روابط واشینگتن-ریاض نیز فراتر می‌نهد. رابطه قطر با اسرائیل نیز این امکان را به قطر داده تا به‌عنوان یکی از طرف‌های طرح سازش در روند صلح اسرائیلی-فلسطینی پای میز مذاکره باشد (Allaf, 2011). همچنین قطر در زمان شیخ حمد و البته در طول سال‌های گذشته روابط گسترده و عمیقی را با گروه اخوان المسلمین و دیگر گروه‌های سلفی تکفیری برقرار کرده و پذیرای بسیاری از سران و رهبران این جریان‌ها بوده و در دوره پس از حوادث ۱۱ سپتامبر خبرهای مرتبط با افرادی همچون بن لادن، الظواهری و سایر گروه‌های تکفیری در افغانستان، عراق و اروپا و آمریکا در راس خبرهای شبکه الجزیره قرار داشتند (Amer, 2013: 9). رابطه دوحه با اخوان المسلمین به این کشور امکان داد تا به راحتی در بین گروه‌های اسلام‌گرای سیاسی نفوذ کند و کانال‌های محرمانه و سری به نیروها و جریان‌های اسلام‌گرای معارض آمریکا بزند که یکی از نمونه‌های بارز آن، گشایش دفتر طالبان در دوحه برای فراهم نمودن زمینه مذاکره با آمریکا بود (Steinberg, 2023: 8). در نتیجه این کشور در پرتو تحولات مربوط به بهار عربی با استفاده از غول رسانه‌ای الجزیره و نیز قدرت اقتصادی متکی بر نفت و گاز، خود را به یک بازیگر فعال منطقه‌ای تبدیل کرده است.

۲- دیپلماسی قطر در منازعه اسرائیل-فلسطین

منازعه اسرائیل-فلسطین همواره مورد توجه کشورهای عربی و اسلامی بوده و قطر نیز از این قاعده مستثنی نیست. این موضوع در سیاست خارجی قطر از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، به گونه‌ای که با ایفای نقش میانجی‌گر می‌کوشد تا خود را به‌عنوان بازیگری کلیدی در مهم‌ترین بحران خاورمیانه مطرح سازد. با وجود این، در حالی که بسیاری از بازیگران منطقه نگاهی ایدئولوژیک و منفعت‌طلبانه به این منازعه دارند، قطر تلاش کرده رویکردی کاملاً عمل‌گرایانه اتخاذ کند و از آن به‌عنوان عرصه‌ای برای بازیگری بهره‌برد. ویژگی متمایزکننده سیاست خارجی قطر در قبال منازعه اسرائیل-فلسطین، از

یک سو نقش میانجی‌گرانه در قبال گروه‌های فلسطینی و از سوی دیگر، روابط نسبتاً عادی با اسرائیل و نقش واسطه‌گرایانه در مناقشه اسرائیل و فلسطین است (نجات و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۹). دولت قطر همواره در پی ایجاد روابط نزدیک با گروه‌های فلسطینی، از جمله مقامات حکومت خودگردان، جنبش حماس و جهاد اسلامی بوده است (علایی، ۱۳۹۰: ۱۳). هیچ کشوری به اندازه قطر در برقراری ارتباط با «گروه‌های طرد شده» مانند حماس برای پیدا کردن راه‌حل منازعات در سال‌های اخیر موفق نبوده است. قطر در این زمینه به گونه‌ای به عنوان یک بازیگر غیر قابل جایگزین خود را مطرح ساخته است (Sons, 2024: 3).

یکی از نقاط برجسته نقش‌آفرینی قطر در میان گروه‌های فلسطینی، حمایت از آنها در زمان جنگ ۲۲ روزه غزه در سال ۲۰۰۸ بود. در پی این جنگ و به ابتکار امیر قطر، نشستی در دوحه برگزار شد. پیشنهادهای امیر قطر در این نشست شامل موارد زیر بود: توقف طرح صلح عربی، بازنگری در روابط دیپلماتیک و اقتصادی، ایجاد یک پل دریایی برای ارسال کمک به غزه، توقف فوری و عقب‌نشینی گسترده نیروهای اشغالگر، بازگشایی گذرگاه‌ها و تسهیل کمک‌رسانی برای رفع محاصره غیر قانونی نوار غزه، ایجاد صندوق بازسازی نوار غزه و تلاش برای محاکمه مسئولان رژیم اسرائیل به دلیل ارتکاب جنایت‌های جنگی. در ادامه، قطر روابط خود را با گروه‌های مختلف فلسطینی گسترش داد. رابطه این کشور با تشکیلات خودگردان و فتح، با توجه به تمایل این تشکیلات به پیشبرد صلح با اسرائیل، ادامه‌دار بوده است. تلاش قطر برای تعامل با حماس و ارائه حمایت‌های سیاسی و مالی با هدف دور کردن تدریجی این جنبش از رویکرد مبارزاتی و سوق دادن آن به سمت فعالیت‌های سیاسی صورت می‌گیرد. هدف غایی این تلاش‌ها، ادغام حماس با سازمان آزادی‌بخش فلسطین و احیای روند صلح است. هدف دیگر این تلاش‌ها، دور کردن این گروه از جریان مقاومت و یا به عبارتی، خارج کردن آن از مدار ایران بوده است (Amer, 2013). قطر در تمامی جنگ‌ها و درگیری‌های اسرائیل با فلسطینی‌ها در غزه از سال ۲۰۰۸ به بعد همواره در اقدامات میانجی‌گرایانه و کمک‌های بشردوستانه نقش برجسته‌ای داشته است (Keynoush, 2025: 2).

یکی دیگر از مشخصه‌های سیاست خارجی قطر در رابطه با موضوع فلسطین، تلاش برای حفظ و گسترش تعاملات با اسرائیل و کمک به عادی‌سازی اوضاع اسرائیل در خاورمیانه است (رسولی ثانی‌آبادی و روستایی، ۱۳۹۸: ۱۲۱). این ابتکارات شامل گسترش تعاملات تجاری، ایجاد تماس‌های سیاسی و دیپلماتیک و حمایت از گفتگوها و مذاکرات اسرائیلی-فلسطینی و عربی-اسرائیلی می‌شود.

در اوایل دهه ۹۰، قطر در کنار عمان، تنها کشورهای عرب حاشیه خلیج فارس بودند که برای اولین بار پس از کمپ دیوید، قبح روابط اقتصادی و دیپلماتیک با اسرائیل را شکستند. در آن زمان، اسحاق رابین، نخست‌وزیر وقت اسرائیل، به منطقه سفر کرد و دفتر اقتصادی اسرائیل در دوحه گشایش یافت. علی‌رغم حساسیت‌ها و مخالفت‌های منطقه‌ای، قطری‌ها بر اساس یک نوع سیاست عمل‌گرایانه با اسرائیلی‌ها رابطه دارند (Rabi, 2009: 443). یکی از دلایل عادی‌سازی روابط با اسرائیل برای قطر دستیابی به اهداف این پادشاهی در منطقه و دلیل دیگر آن مربوط به نقش‌آفرینی در جهت حمایت از فلسطین و فلسطینی‌ها است (Admoni, 2021: 72).

۳ - دیپلماسی قطر در بحران غزه ۲۰۲۳

دیپلماسی قطر در بحران غزه ۲۰۲۳ به طور کلی بر دو پایه میانجی‌گری و کمک‌های بشردوستانه استوار است که به آن می‌پردازیم:

الف: دیپلماسی میانجی‌گری قطر در بحران غزه ۲۰۲۳

قطر به‌عنوان یک کشور کوچک عربی در خلیج فارس، از زمان آغاز حملات حماس به اسرائیل در ۷ اکتبر ۲۰۲۳ و درگیری‌های شدید پس از آن، نقش کلیدی و در عین حال حساسی را در زمینه میانجی‌گری میان طرف‌های درگیر ایفا کرده است. این کشور تلاش کرده تا با استفاده از نفوذ سیاسی و روابط دیپلماتیک خود با هر دو طرف درگیر، از طریق مذاکرات غیر مستقیم برای برقراری آتش‌بس، آزادی گروگان‌ها، نقش یک واسطه را بر عهده بگیرد. قطر با ایفای نقش میانجی‌گرانه در مذاکرات آتش‌بس و تبادل اسرا بین اسرائیل و حماس، به همراه مذاکره‌کنندگان آمریکایی و مصری، به‌عنوان یک مرکز کلیدی برای دیپلماسی در خاورمیانه تثبیت شده است. این نقش میانجی‌گرانه بخشی از یک استراتژی بین‌المللی قدرت نرم است که هدف آن ارتقای جایگاه قطر در جامعه بین‌المللی است و از طریق شبکه‌ای از روابط دو جانبه و ائتلاف‌ها که امکان میزبانی مذاکرات بین طرف‌های متخاصم را فراهم می‌کند، محقق می‌شود. اگرچه قطر به دلیل میزبانی از دفتر سیاسی حماس از سال ۲۰۱۱ مورد انتقاد قرار گرفته، اما این اقدام با هماهنگی ایالات متحده صورت گرفت و مقامات قطری بارها تاکید کرده‌اند که این میزبانی به معنای حمایت از حماس نیست، بلکه ابزاری برای تسهیل گفتگوهای ضروری است (The Economist Intelligence Unit, 31 Jan, 2025).

پس از عملیات طوفان الاقصی از سوی حماس علیه اسرائیل در اکتبر ۲۰۲۳، قطر با انتقادات گسترده‌ای به دلیل حمایت طولانی مدت خود از حماس مواجه شد. این انتقادات به‌ویژه به این دلیل شدت یافت که قطر هیچ‌گونه انتقادی از حماس نشان نداد و اسرائیل را مسئول خونریزی‌ها دانست. دوحه با یادآوری این نکته که حمایت و تأمین مالی حماس با تأیید کشورهای هم‌چون مصر، تشکیلات خودگردان فلسطین، اسرائیل و ایالات متحده صورت گرفته، به این انتقادات پاسخ داد. همچنین امیر قطر پیشنهاد بستن این دفتر را به وزیر امور خارجه وقت آمریکا، آنتونی بلینکن، ارائه کرد که با مخالفت او روبه‌رو شد، زیرا دفتر دوحه برای مذاکرات آتی ضروری تلقی می‌شد. با این حال، در نوامبر ۲۰۲۴، پس از آنکه دولت ایالات متحده موضع خود را در قبال این موضوع تغییر داد و پیشنهاد آتش‌بس-اسرا از سوی حماس رد شد، قطر با اخراج رهبری سیاسی حماس از خاک خود موافقت کرد. با این وجود، قطر به نقش کلیدی خود در میانجی‌گری بین اسرائیل و حماس ادامه داده و پس از خروج رهبری سیاسی حماس از قطر، همچنان در این زمینه مؤثر عمل کرده است (The Economist Intelligence Unit, 31 Jan, 2025).

قطر در قلب تلاش‌ها برای میانجی‌گری در جنگ غزه ۲۰۲۳ قرار دارد. دولت قطر به سرعت و تنها ۴۸ ساعت پس از آغاز جنگ، آمادگی خود را برای ایفای نقش میانجی اعلام کرد. اولین گام در این راستا، دستیابی به توافق آتش‌بس موقت بین حماس و اسرائیل در ۲۱ تا ۲۴ نوامبر ۲۰۲۳ بود. این آتش‌بس زمینه را برای تبادل ۵۰ اسیر اسرائیلی و ۱۵۰ اسیر فلسطینی و همچنین توافق بر سر ارسال کمک‌های بشردوستانه به غزه فراهم آورد. در طول این فرایند، ابتکارهای قطر در مذاکرات نقش بسزایی داشت. نخست‌وزیر قطر، محمد بن عبدالرحمن آل ثانی، بارها اعلام کرد که اولویت‌های دیپلماتیک قطر شامل «محدود کردن گسترش خشونت و چرخه درگیری در منطقه» است. میانجی‌گری قطر با ابتکاراتی همراه بود؛ از جمله سفرهای بین‌المللی مختلف نخست‌وزیر برای تنظیم آتش‌بس. او هم‌زمان با رئیس موساد و هیئت اطلاعاتی مصر دیدار کرد و با مقامات حماس در تماس بود. نمایندگان قطر در نوامبر ۲۰۲۳ با وجود نداشتن روابط رسمی به تل‌آویو رفتند تا آتش‌بس را حفظ کنند. نخست‌وزیر قطر در ژانویه ۲۰۲۴ به اروپا و آمریکا سفر کرد و حتی با رئیس‌سیا نیز دیدار کرد. در مجموع، در طول دوره جنگ، نخست‌وزیر، وزیر خارجه و امیر قطر از کانال‌های ارتباطی مختلفی برای تماس با همه طرف‌های ذینفع با هدف تنش‌زدایی، پایان دادن به جنگ، ایجاد یک کریدور بشردوستانه و آزادی اسرای باقی مانده استفاده کردند (Sons, 2024: 2).

با این حال، قطر در ایفای نقش میانجی با چالش‌های مختلفی مواجه بوده است. یکی از این چالش‌ها عدم جدیت طرفین درگیر در جنگ بود. در نوامبر ۲۰۲۴، دوحه اعلام کرد که میانجی‌گری خود را تا زمانی که اسرائیل و حماس تمایل و جدیت خود را برای پایان دادن به درگیری نشان ندهند، به حالت تعلیق درآورده است. چالش دیگر، ایجاد فشار برای اخراج حماس و تعطیلی دفتر این گروه در دوحه بود (Alhasan, 2024: 10). از آغاز جنگ غزه، قطر در معرض انتقادات رهبران اسرائیلی و بسیاری از کارشناسان غربی برای اخراج حماس قرار گرفت، اما دستگاه سیاست خارجی این کشور با مخالفت با این موضوع اعلام کرد که هدف اصلی دفتر حماس در قطر وجود یک کانال ارتباطی است و این موضوع در مراحل قبلی به آتش‌بس کمک کرده است (Kafiero, 2023: 2).

در سال ۲۰۲۴، نقش دوحه در تلاش برای دستیابی به آتش‌بس پررنگ‌تر شد. این کشور در گفتگوهای پاریس در ژانویه ۲۰۲۴ با هدف ایجاد چارچوبی برای مذاکره جهت تبادل اسرا میان حماس و تل‌آویو شرکت کرد. با این حال، پیشنهاد مطرح شده در این مذاکرات با موافقت حماس و مخالفت نتانیاهو روبه‌رو شد و مذاکرات فوریه ۲۰۲۴ در پاریس نیز بی‌نتیجه پایان یافت. در مذاکرات قاهره که در فوریه و مارس ۲۰۲۴ برگزار شد، شیخ محمد بن عبدالرحمان آل ثانی، نخست‌وزیر و وزیر خارجه قطر، حضور فعالی داشت. در ۱۹ مارس ۲۰۲۴، دوحه میزبان دور مذاکرات غیر مستقیم حماس و اسرائیل با هدف انعقاد توافق تبادل اسرا و آتش‌بس بود. هدف اصلی این مذاکرات، بررسی پیشنهاد حماس بود که در آن انعطاف قابل توجهی نشان داده بود. در ۶ مه ۲۰۲۴، حماس در تماس با نخست‌وزیر قطر و مدیر اطلاعات مصر با آتش‌بس موافقت کرد، اما اسرائیل در روز بعد حملات گسترده‌ای را به رفح در جنوب نوار غزه انجام داد (Unit for Political Studies, 24 February, 2025).

در ۱۵ و ۱۶ آگوست ۲۰۲۴، قطر میزبان دور جدیدی از مذاکرات غیر مستقیم حماس و تل‌آویو با حضور میانجی‌های بین‌المللی و منطقه‌ای بود. با این حال، اصرار نتانیاهو بر دو شرط، یعنی ماندن در محور فیلادلفیا و تفتیش همه آوارگانی که به شمال غزه بر می‌گردند، مانع از دستیابی به توافق شد. قطر در سپتامبر و دسامبر ۲۰۲۴ نیز میزبان مذاکرات آتش‌بس بود. در آخرین دور مذاکرات که در ۱۴ ژانویه ۲۰۲۵ در دوحه برگزار شد، پیشرفت قابل توجهی در مذاکرات حاصل شد و در نهایت، شب ۱۵ ژانویه ۲۰۲۵، توافق آتش‌بس و تبادل اسرا در غزه به طور رسمی اعلام و از ۱۹ ژانویه اجرایی شد (Unit for Political Studies, 24 February, 2025).

این توافقنامه شامل سه مرحله، هر کدام به مدت ۴۲ روز بود. در مرحله اول، عملیات نظامی دو طرف به طور موقت متوقف شده و ارتش اسرائیل از مناطق پرجمعیت در امتداد مرز در تمام مناطق نوار غزه، از جمله وادی غزه (محور نتساریم) به سمت شرق عقب‌نشینی می‌کند. اسرائیل متعهد می‌شود که پایگاه‌ها و تاسیسات نظامی خود را در این منطقه به طور کامل از بین ببرد، و به این ترتیب بازگشت آوارگان به محل سکونت (بدون حمل سلاح) آغاز خواهد شد. مرحله دوم با اعلام آتش‌بس دائمی (توقف عملیات نظامی و اقدامات تجاوزکارانه به شکل منظم) آغاز می‌شود و قبل از تبادل اسرا اجرایی خواهد شد. در این مرحله، همه اسرای اسرائیلی زنده باقی مانده در ازای آزادی تعدادی از اسرای فلسطینی در اسرائیل آزاد می‌شوند. خروج کامل ارتش اسرائیل از نوار غزه نیز در این مرحله انجام خواهد شد. در مرحله سوم، مبادله اجساد بین دو طرف پس از تعیین محل و شناسایی آنها صورت می‌گیرد. همچنین، اجرای طرح بازسازی ۳ تا ۵ ساله نوار غزه شامل مسکن، تاسیسات شهری، زیرساخت‌های غیر نظامی و حمایت از قربانیان تحت نظارت کشورها و سازمان‌ها از جمله مصر، قطر و سازمان ملل متحد آغاز می‌شود. در پایان، گذرگاه‌های مرزی بازگشایی شده و تردد افراد و کالاها تسهیل می‌شود (Al Jazeera English, 10 February, 2025).

در پایان مرحله اول آتش‌بس اسرائیل، حماس را به تأخیر در ارائه اسامی گروگان‌ها و نقض توافق متهم کرد و حماس نیز در واکنش به این اتهامات و با اشاره به تحلفات اسرائیل، آزادی گروگان‌های اسرائیلی را در ۱۰ فوریه به حالت تعلیق درآورد که با واکنش تهدیدآمیز ترامپ و نتانیاهو مواجه شد. با وجود این تنش‌ها، حماس در ۱۳ فوریه تعلیق را لغو کرد و اعلام کرد که میانجی‌های مصری و قطری بر مفاد بشردوستانه توافق آتش‌بس نظارت خواهند کرد. در ۱۵ فوریه نیز حماس گروگان‌های اسرائیلی را مطابق با توافق آزاد کرد (Al Jazeera, 13 February 2025). این اقدام نشان‌دهنده اهمیت نقش میانجی‌گران منطقه‌ای در حفظ توافق و کاهش تنش‌ها است. با این حال، حوادث دیگری مانند تحویل جسد اشتباه شیری بیباس در ۲۱ فوریه و خودداری اسرائیل از آزادی ۶۲۰ زندانی فلسطینی در ۲۲ فوریه نشان‌دهنده پیچیدگی‌های اجرایی و عدم پایبندی کامل طرفین به تعهدات خود است (Borger, 2025). در ۲۵ فوریه، اسرائیل و حماس به توافقی برای تبادل اجساد گروگان‌های اسرائیلی در ازای آزادی صدها زندانی فلسطینی دست یافتند. با این حال، در اول مارس، حماس پیشنهاد اسرائیل برای تمدید آتش‌بس را رد کرد و خواستار اجرای مرحله دوم توافق طبق برنامه اولیه شد. رد پیشنهاد تمدید آتش‌بس و سپس توقف ورود کمک‌ها به غزه توسط اسرائیل در ۲ مارس نشان‌دهنده شکنندگی توافق

و اولویت یافتن اهداف سیاسی و نظامی بر ملاحظات بشردوستانه است (Al Jazeera, 2 March, 2025). در نهایت، حملات هوایی غافلگیرکننده اسرائیل به غزه در ۱۸ مارس ۲۰۲۵ و اعلام نتانیاها مبنی بر از سرگیری جنگ نشان‌دهنده شکست کامل آتش‌بس و بازگشت به چرخه خشونت است.

ب: کمک‌های بشردوستانه قطر به بحران غزه ۲۰۲۳

به دنبال آتش‌بس، دولت قطر نقش پیشرو خود را در ارائه کمک‌های حیاتی بشردوستانه به مردم غزه به طور چشمگیری گسترش داده است. اکنون به کمک‌های بشر در قالب موارد زیر می‌پردازیم:

۱- صندوق توسعه قطر^۱

صندوق توسعه قطر یک نهاد دولتی در کشور قطر است که مسئولیت توسعه بین‌المللی و کمک‌های خارجی قطر را بر عهده دارد؛ این صندوق سال ۲۰۰۲ تأسیس شد. در راستای تعهد مستمر کشور به کمک‌های بشردوستانه، با همکاری شرکای خود، چندین ابتکار با هدف کاهش رنج و تقویت انعطاف‌پذیری طولانی مدت در نوار غزه را آغاز کرده است. صندوق تا به امروز ۸۰۰ کامیون، ۲۵۰۰۰ سرپناه و ۱۲۰۰۰۰ بسته غذای آماده به همراه اقلام ضروری مانند پتو، آرد و سبدهای بهداشتی را برای رفع نیازهای فوری خانواده‌های آسیب دیده ارسال کرده است. علاوه بر این، ۴۲۳ کامیون حامل ۲۳ میلیون لیتر سوخت برای اطمینان از تامین برق پایدار در سراسر نوار ارسال شد. علاوه بر این، به‌عنوان بخشی از تلاش‌ها برای کمک به بازسازی غزه و افزایش انعطاف‌پذیری آن، ماشین‌آلات سنگین برای پاکسازی آوارها، همراه با تأمین مداوم سرپناه برای افراد آواره از طریق کاروان‌ها، اعزام شده است. شیخه متیل آل ثانی، رئیس برنامه‌ها و پروژه‌های بشردوستانه در صندوق توسعه قطر، با انعکاس تعهد عمیق به حفظ کرامت انسانی، مسئولیت صندوق را تضمین کرد و گفت: «با ارائه کمک‌های فوری و راه‌حل‌های توسعه بلند مدت، قطر متعهد به حمایت از مردم غزه در زمان‌های چالش برانگیز است» (Qatar Fund for Development, 4 March 2025).

۲- ابتکارات ویژه امیر قطر

درمان مجروحان و حمایت از کودکان یتیم از ابتکارات ویژه امیر قطر، شیخ تمیم بن حمد آل ثانی، در جریان بحران غزه ۲۰۲۳ می‌باشد. او با صدور دستور درمان ۱۵۰۰ مجروح فلسطینی و حمایت از ۳۰۰۰ کودک یتیم غزه، تعهد دولت قطر به کاهش آلام مردم غزه را بار دیگر به نمایش گذاشت. این ابتکار،

نشان‌دهنده رویکرد انسان‌دوستانه و توجه ویژه دولت قطر به آسیب‌پذیرترین گروه‌های جمعیتی در غزه است. دولت قطر، با فراهم کردن امکانات درمانی پیشرفته و ارائه خدمات پزشکی با کیفیت بالا به مجروحان فلسطینی، تلاش کرده تا از آسیب‌های جسمی و روانی ناشی از جنگ بکاهد (Qatar News Agency, 22 Sep 2024).

۳- مشارکت استراتژیک با سازمان ملل

دولت قطر، با درک اهمیت همکاری با سازمان‌های بین‌المللی برای ارائه کمک‌های مؤثر و پایدار، مشارکت‌های استراتژیک گسترده‌ای را با سازمان ملل متحد و نهادهای تخصصی آن برقرار کرده است. این مشارکت‌ها، شامل ارائه کمک‌های مالی، حمایت فنی و تخصصی و مشارکت در پروژه‌های مشترک است. آژانس امداد و کار سازمان ملل متحد برای آوارگان فلسطینی در خاور نزدیک یا آنروا^۱ یکی از مهم‌ترین شرکای دولت قطر در ارائه کمک‌های بشردوستانه به مردم غزه است. دولت قطر، با ارائه کمک‌های مالی قابل توجه به آنروا از فعالیت‌های این سازمان در زمینه‌های آموزش، بهداشت، مسکن و ارائه خدمات اجتماعی به آوارگان فلسطینی حمایت می‌کند (Qatar News Agency, 22 Sep 2024).

۴- نقش کلیدی قطر در برنامه‌های اضطراری کارگران

وزارت کار قطر، با درک اهمیت حمایت از کارگران فلسطینی در غزه، تلاش‌های گسترده‌ای را برای ارائه کمک‌های اضطراری و حمایت از فرصت‌های شغلی در این منطقه آغاز کرده است. این وزارتخانه، برنامه‌های متعددی را برای ارائه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، ایجاد فرصت‌های شغلی کوتاه مدت و بلند مدت و حمایت از کارآفرینی در غزه اجرا کرده است. وزارت کار قطر، همچنین با ارائه کمک‌های مالی و فنی به سازمان‌های کارگری در غزه، تلاش کرده تا ظرفیت این سازمان‌ها را برای حمایت از حقوق کارگران و بهبود شرایط کار تقویت کند (Qatar News Agency, 22 Sep 2024).

۵- کمک‌های سازمان‌های غیر دولتی

کمک‌های بشردوستانه سازمان‌های غیر دولتی قطر به بحران غزه نیز در قالب سازمان خیریه قطر و هلال احمر قطر به شرح زیر می‌باشد:

الف: سازمان خیریه قطر در روزهای نخست بحران بی‌سابقه در غزه در اکتبر ۲۰۲۳، با ارائه کمک‌های بشردوستانه فوری، به سرعت وارد عمل شد. این سازمان با استفاده از تمامی ابزارهای موجود، کارزاری

را برای بسیج حمایت از آسیب‌دیدگان راه‌اندازی کرد. خیریه قطر از ۷ اکتبر ۲۰۲۳ تا ۷ اکتبر ۲۰۲۴، به لطف سخاوتمندی خیرین در قطر، کمک‌هایی به ارزش تقریبی ۱۱۴ میلیون ریال قطر ارائه کرده که حدود ۲.۷ میلیون نفر از آن بهره‌مند شده‌اند. حوزه‌های مداخله بشردوستانه این سازمان شامل امدادرسانی جامع، تأمین مواد غذایی، سرپناه و اقلام غیر خوراکی، بهداشت، آب و بهداشت و آموزش بوده است (Qatar Charity, 10 Oct 2024).

ب: تلاش‌های بشردوستانه جمعیت هلال احمر قطر^۱: بحران غزه، با پیامدهای انسانی گسترده، نیازمند مداخلات فوری و پایدار از سوی سازمان‌های بشردوستانه بین‌المللی است. در این میان، جمعیت هلال احمر قطر به‌عنوان یک سازمان پیشرو در منطقه، نقش بسزایی در ارائه کمک‌های ضروری و حمایت از آسیب‌دیدگان این بحران ایفا کرده است. هلال احمر قطر در پاسخ به بحران غزه، اقدام به ارسال محموله‌های گسترده‌ای از کمک‌های اضطراری کرده است. این کمک‌ها شامل مواد غذایی (۱۶۷۰ تن معادل ۱۰۰,۰۰۰ بسته)، لوازم بهداشتی، پتو، شیرخشک و سوخت (بیش از ۵ میلیون لیتر) است که از طریق گذرگاه‌های مرزی مختلف (اردن، کرم ابوسالم و رفح) به غزه ارسال شده است. این کمک‌ها، به منظور تأمین نیازهای اولیه و ضروری جمعیت آسیب‌دیده و کاهش درد و رنج آنها، صورت می‌گیرد. علاوه بر ارائه کمک‌های مستقیم، در جبهه دیپلماسی و حمایت بشردوستانه نیز فعال بوده است. این سازمان، با استفاده از نفوذ خود در منطقه و جامعه بین‌المللی، تلاش می‌کند تا توجه افکار عمومی را به بحران غزه جلب کرده و از حقوق آسیب‌دیدگان دفاع کند. هلال احمر قطر همچنین از تمامی امکانات حمل و نقل (زمینی، دریایی و هوایی) برای انتقال کمک‌ها به غزه استفاده کرده است. این سازمان، با اعزام ۱۱۶ هواپیمای امدادی و انتقال بیش از ۴۷۰۰ تن کمک، نقش مهمی در رساندن کمک‌ها به نیازمندان ایفا کرده است. تلاش‌های هلال احمر قطر در بحران غزه، نمونه‌ای بارز از تعهد این سازمان به اصول بشردوستانه و حمایت از افراد آسیب‌پذیر است (Qatar Red Crescent, 27 Jan 2025).

نتیجه

جنگ غزه اهمیت جدیدی به قطر به‌عنوان کشور میانجی در مناقشات خاورمیانه داده است. قطر که در مذاکرات بین اسرائیل و حماس برای آزادی گروگان‌های اسرائیلی در غزه دخیل است، می‌خواهد از نظر دیپلماتیک موقعیت میانجی‌گری محاسبه شده خود را بین غرب‌گراترین کشورهای عربی و نیروهای

اخلال‌گر در منطقه، سودآور کند. با تداوم بحران در غزه، جامعه بین‌المللی به طور فعال در حال بررسی رویه‌های صلح بوده است. در میان بازیگران مختلف درگیر، قطر به‌عنوان یک مذاکره‌کننده کلیدی ظاهر شده است. تصمیمات قطر اغلب تحت تأثیر حمایت دیرینه‌اش از فلسطین است که نشان‌دهنده انگیزه‌ای است که ناشی از تمایل به تنش‌زدایی و توجه به نظرات جامعه فلسطین است. قطر علی‌رغم پیشرفت خود، به‌ویژه در مورد مذاکرات مربوط به گروگان‌گیری، با موشکافی کشورهای غربی و اسرائیل مواجه شده است. مقامات آمریکایی درباره نقش قطر در مذاکره برای آزادی گروگان‌های حماس ابراز نگرانی کرده‌اند. آنها از وزارت خارجه قطر به دلیل ادعای پیشرفت در تامین قراردادها و همچنین میزبانی از افراد یا گروه‌هایی که تروریست تلقی می‌شوند، انتقاد کرده‌اند. قطر مدعی است که میزبانی از رهبران حماس به درخواست ایالات متحده است. علاوه بر این، این مذاکره شامل اجماع بر سر آزادی گروه‌های خاص، به‌ویژه زنان و کودکان، به منظور ارتقای حسن نیت و توسعه اعتماد بین طرف‌های درگیر در مناقشه است. برای تضمین عدالت و شفافیت، همه جزئیات از جمله افرادی که آزاد خواهند شد، تدارکات مبادله و مشارکت گروه‌هایی مانند کمیته بین‌المللی صلیب سرخ به دقت در نظر گرفته شده است. اما مذاکرات به مبادله زندانیان محدود نمی‌شود. این برنامه طیف وسیعی از نگرانی‌های بشردوستانه را پوشش می‌دهد؛ مانند گفتگو در مورد باز کردن مرزها برای ورود کمک‌ها به مناطق آسیب دیده، کنترل رفتار ایست بازرسی اسرائیل برای تسهیل جریان افراد و کالاها، سازماندهی فعالیت‌های امدادی و تضمین عدم درگیری نظامی برای جلوگیری از درگیری‌های غیر عمدی بین نیروهای مخالف.

مقامات قطری اذعان کرده‌اند که در تلاش‌های خود برای مذاکره با مشکل مواجه هستند و این احتمال را افزایش می‌دهد که به زودی پایان درگیری‌ها نخواهد بود. پایان دخالت قطر در مذاکرات بر سر بحران فلسطین، نیروهای پیچیده درگیر در منازعه را برجسته می‌کند. اسرائیل و کشورهای غربی علی‌رغم تمام تلاش‌های خود، قطر را به‌ویژه در رابطه با رسیدگی به مذاکرات گروگان‌گیری و حمایت ادعایی از حماس از نزدیک زیر نظر دارند و از آن انتقاد می‌کنند. با این حال، قطر با موضع استراتژیک، ابتکارات دیپلماتیک و حمایت تاریخی خود از فلسطین، تمایل صادقانه برای کاهش تنش و کمک‌های بشردوستانه در منطقه را نشان داده است. هر گونه پیشرفت بالقوه به سوی صلح در فلسطین به استقامت قطر در میانجی‌گری، حفظ توازن ظریف بین طرف‌های مناقشه با ادامه افزایش تنش‌ها و فشارهای خارجی بستگی دارد. قطر به ایفای نقش خود به‌عنوان میانجی برای آتش‌بس‌های موقت، تبادل

گروگان‌ها و ارائه کمک‌های بشردوستانه ادامه می‌دهد. حفظ ارتباط با حماس، این امکان را به قطر می‌دهد که در مذاکرات صلح احتمالی آینده نیز نقش مهمی ایفا کند. در این مسیر قطر باید تلاش کند تا اجماعی منطقه‌ای برای حل بحران غزه ایجاد کند و کشورهای عربی را به حمایت از یک راه‌حل سیاسی پایدار تشویق کند.

فهرست منابع

منابع فارسی

- ۱- اصغری ثانی، حسین (۱۳۹۲). *ارزیابی قدرت نرم قطر*، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
 - ۲- حیدری فرد، سجاد (۱۳۹۸). مفهوم پردازی دولت کوچک در روابط بین‌الملل؛ مورد قطر. *فصلنامه سیاست خارجی*، ۳۳(۴)، ۴۰-۵.
 - ۳- رسولی ثانی آبادی، الهام، روستایی، مجتبی (۱۳۹۸). موازنه تهدید و اتحاد اعراب و اسرائیل در برابر محور مقاومت. *فصلنامه خاورمیانه*، ۲۶(۳)، ۱۱۳-۱۳۴.
 - ۴- سرخیل، بهنام (۱۳۹۵). *تطور دیپلماسی در قطر از بی‌طرفی محافظه‌کارانه تا نفوذ هوشمند. فصلنامه تخصصی علوم سیاسی*، ۱۲(۳۵)، ۱۵۶-۱۲۷.
 - ۵- سروش، حمید، احمدی، حسین و بصیری، محمد علی (۱۴۰۰). بررسی بازیگری قطر در خلیج فارس با تاکید بر روابط قطر و آمریکا. *فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل*، شماره پیاپی ۴۳، ۱۹۳-۲۱۲.
- doi:10.22034/irr.2022.330632.2143**
- ۶- شادمانی، مهدیه (۱۳۹۹). بررسی راهبرد کشورهای اسلامی در مسئله تروریسم؛ مطالعه موردی عربستان و قطر. *پژوهشنامه حقوق بشری*، ۶(۲)، ۷۵-۹۲.
 - ۷- طالبی آرانی، روح‌الله (۱۳۹۲). تغییر یا تداوم در سیاست خارجی قطر، گزارش کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۳۲۳۱.
 - ۸- عبدخدایی، مجتبی، تبریزی، زینب (۱۳۹۴). بررسی نقش قطر در مسئله فلسطین بعد از تحولات منطقه ۲۰۱۱. *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست*، ۴(۱۵)، ۱۷۹-۲۰۰.
 - ۹- علایی، حسین (۱۳۹۰). بررسی فرآیند و مفاد آشتی سازمان‌های فلسطینی. *فصلنامه خاورمیانه*، ۱۸(۴)، ۵-۳۴.
 - ۱۰- نجات، سیدعلی، اولیایی، محمد، و نبیانی، بهزاد (۱۳۹۷). تبیین سیاست خارجی قطر در قبال بحران سوریه (۲۰۱۱-۲۰۱۷). *فصلنامه خاورمیانه*، ۲۵(۴)، ۳۵-۶۲.
 - ۱۱- هنریکسون، آلن (۱۳۸۹). دیپلماسی نیچه‌ای در صفحه عمومی جهان؛ جایگاه کانادا و نروژ. در کاربرد قدرت نرم در روابط بین‌الملل، ملیسن، ژان و همکاران، مترجم رضا کلهر و سیدمحسن روحانی، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق.

- 1- Admoni, Ariel (2021), "Peace is Relative: Qatar and Agreements with Israel", *Middle East Policy*, 28(3-4), 66-87. doi:10.1111/mepo.12578.
- 2- Alhasan, Hasan (2024), "The Arab Gulf States Stances on the War", *International Institute for strategic Studies*, October 2024, 3-10.
- 3- Allaf, Rima (2011), "Qatar's Influence Increases in the Middle East", *Guardian*, 15 December.
- 4- Alqashouti, Mirdef (2021), *Qatar Mediation: From Soft Diplomacy to Foreign Policy*, The Author(s), under exclusive license to Springer Nature Singapore Pte Ltd.
- 5- Al-Tamimi, Nawaf, Amin, Azzam, and Zarrinabadi, Nourollah (2023), *Qatar's National Branding and Soft Power; Exploring the Effects on National Identity and International Stance*, Switzerland: Springer.
- 6- Amer, Adnan Abu (2013), *The Regional Powers' Influence on Political Transformation Process in the Palestinian Territories*, Friedrich Ebert Stiftung.
- 7- Aras, Bulentand, Ansari, Majed (2024), "Standing tall like Caesar? Qatar's unwavering voice for Palestine at the United Nations", *Third World Quaterly*, 45(9), 1458-1475. doi:10.1080/01436597.2024.2346214.
- 8- Barakat, Sultan, (2019), "Priorities and challenges of Qatar's Humanitarian Diplomacy", *CMI BRIEF*, No 7, July 2019.
- 9- Borger, Julian (2025), " Hamas hands over six hostages but Israel suspends release of 600 Palestinians", *The Guardian*, 24 February.
- 10- Cooper, Andrew F., Momani, Bessma (2011), "Qatar and Expanded Contours of Small State Diplomacy, the International Spectator", *Italian Journal of International Affairs*, 46(3), September, 113-128. doi:10.1080/03932729.2011576181.
- 11- Kafiero, Giorgio (2023), "The Future of Hamas in Qatar", *Middle East and North Africa*, November 2, 2-5.
- 12- Pulliam, Sara (2013), *Qatar's Foreign Policy: Building an International Image*, Cairo: Aucegypt.
- 13- Rabi, Uzi (2009), "Qatar s Relations with Israel: Challenging Arab and Gulf Norms", *Middle East Journal*, 63(3), 443-459.
- 14- Scheldrup, Macklin (2014). *Lilliputian Choice: Explaining Small State Foreign Policy Variation*. International Affairs Departmental Honors Thesis, University of Colorado-Boulder.
- 15- Sons, Sebastian (2024), "Qatar and the Gaza war", *Rosa Luxemburg Stiftung*, Agust 5, 1-4.
- 16- Steinberg, Guido (2023), "Qatar s Foreign Policy", German Institute for International and Security Affairs (SWP), Research Paper, April 2023, Berlin.
- 17- Thorhallsson, Baldur (2012), "Small States in the UN Security Council: Means of Influence", *Hague Journal of Diplomacy*, 7(2), 135-160. doi:10.1163/187119112X628454.
- 18- Ungerer, Carl (2007). The 'Middle Power' Concept in Australian Foreign Policy. *The Journal of Politics and History*, 53(4), 538-551. doi:10.1111/j.1467-8497.2007.00473.x
- 19- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Long Grove, IL: Waveland.

- 1- "Hamas confirms it will release captives as planned, ceasefire deal back on track", *Al Jazeera*, 13 February 2025.
- 2- Keynoush, Banafsheh (2025), "Unfairly Maligned? The Cost of Mediation on Qatar-U.S. Relations", *Gulf International Forum*, accessed on 23/2/2025, at: <https://n9.cl/elmsy>.

- 3- "Qatar Charity's QR 114 Million Aid for Gaza during Ongoing Crisis - occupied Palestinian territory", *ReliefWeb*, 10 Oct 2024, <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/qatar-charitys-qr-114-million-aid-gaza-during-ongoing-crisis>.
- 4- Qatar Fund for Development (4 March 2025), "Qatar Fund for Development Reaffirms Its Commitment to Fully Supporting the Palestinian People through Continuous Humanitarian Cooperation", At: <https://www.qatarfund.org.qa/project/qatar-fund-for-development-reaffirms-its-commitment-to-fully-supporting-the-palestinian-people-through-continuous-humanitarian-cooperation>.
- 5- Qatar News Agency (22 Sep 2024), "Qatar -United Nations: 11 Months of Humanitarian Efforts to Alleviate Suffering in Gaza", at: <https://qna.org.qa/en/news/news-details?id=0072-qatar--united-nations-11-months-of-humanitarian-efforts-to-alleviate-suffering-in-gaza&date=22/09/2024>.
- 6- Qatar Red Crescent (27 Jan 2025), <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/qatars-15-month-humanitarian-efforts-gaza-stepped-enar>.
- 7- Qatar Statistics Authority, December 2020 at: <http://www.psa.gov.qa/en/statistics>.
- 8- The Economist Intelligence Unit (31 Jan, 2025). Qatar plays key role in Israel-Hamas ceasefire deal. at: <https://www.eiu.com/n/qatar-plays-key-role-in-israel-hamas-ceasefire-deal>.
- 9- "The Israelis are intentionally sabotaging the deal": Hamas official", Al Jazeera English, 10 February 2025.